

LOKALNE SAMOUPRAVE U CRNOJ GORI U BORBI PROTIV KORUPCIJE

*Izveštaj o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije
u 14 crnogorskih opština u periodu od 2009-2012 i 2013-2014*



Projekat finansira EU, a kofinansira Kraljevska norveška ambasada



Lokalne samouprave u Crnoj Gori u borbi protiv korupcije

Izveštaj o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije u 14 crnogorskih opština u periodu od 2009. - 2012. i 2013. - 2014.

jul 2014.

Lokalne samouprave u Crnoj Gori u borbi protiv korupcije

- završni izvještaj -

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)



Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Za izdavača:

Daliborka Uljarević

Autori:

Nikola Djonović, Centar za građansko obrazovanje (CGO)
Dina Bajramspahić, Institut Alternativa (IA)

Saradnica na projektu:

Željka Četković, Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Štampa

Studio MOUSE - Podgorica

Tiraž

300 primjeraka

Publikacija je dio projekta "Korupcija na lokalnom nivou - nulta tolerancija!", koji sprovodi Centar za građansko obrazovanje (CGO) u saradnji sa Institutom alternativa (IA), NVO Bonum i NVO Nada, uz finansijsku podršku Delegacije EU u Crnoj Gori i sufinansiranje od strane Norveške kraljevske ambasade.



Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

institut alternativa



Ova publikacija je izdata uz podršku Evropske unije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za građansko obrazovanje i Instituta alternativa i ni na koji način ne može biti interpretirana kao zvanični stav Evropske unije.



NORWEGIAN EMBASSY

Produkciju ove publikacije sufinansirala je Norveška kraljevska ambasada

SADRŽAJ

Uvod	7
Osnov za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou	9
Lokalni akcioni planovi za borbu protiv korupcije (2009. - 2012.)	11
Specifičnosti lokalnih akcionih planova i dinamika usvajanja (2013. - 2014.)	15
Bar	18
Budva	19
Cetinje	19
Danilovgrad	20
Herceg Novi	20
Kolašin	21
Kotor	22
Mojkovac	22
Nikšić	22
Plužine	23
Pljevlja	23
Podgorica	24
Rožaje	25
Tivat	25
Regionalno iskustvo – Republika Srbija	27
Zaključci i preporuke	31
Dodatak - Lokalna samouprava kao jedna od oblasti rizika za korupciju	36

Dodatak - Problemi prepoznati i u AURUM-u	38
Dodatak - Analiza funkcionisanja lokalne samouprave u Crnoj Gori ...	40
Izvori	42

UVOD

Korupcija je jedno od najzastupljenijih pitanja u crnogorskom javnom diskursu, dok je borba protiv korupcije jedan od prioriteta institucija države, sudeći po strateškim dokumentima i izjavama zvaničnika. Lokalne samouprave su, kao pružaoci usluga i kao institucije zadužene za zajednički interes građana, posebno ranjive pred korupcijom. Efekti korupcije na lokalnom nivou imaju kao posljedicu, ne samo stagniranje ekonomije, već i povećanje stope nezapošljenosti, gubitak povjerenja u administraciju, itd.

Uviđajući potrebu za većim angažmanom organizacija civilnog društva u ovoj oblasti, pokrenut je projekat „**Korupcija na lokalnom nivou – nulta tolerancija**“, koji uz podršku Evropske unije, posredstvom Delegacije EU u Crnoj Gori kroz IPA 2011, i sufinansiranje Norveške kraljevske ambasade realizuje Centar za građansko obrazovanje (CGO) u saradnji sa Institutom alternativa (IA) iz Podgorice, NVO Bonum iz Pljevalja i NVO Nada iz Herceg Novog. Po kriterijumu izbalansirane zastupljenosti sjevernog, centralnog i južnog dijela zemlje, projektom je obuhvaćeno 14 crnogorskih opština: Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje i Tivat.

Namjera autora monitoring izvještaja, koji pokriva period implementacije lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije (LAP) od 2009. – 2014, je da sagleda dosadašnje učinke u ovoj oblasti, pruži osvrt na sprovođenje akcionih planova, ukaže na probleme i propuste koji su karakterisali njihovo sprovođenje

i planiranje, ali i predstavi korisne preporuke za unaprijeđenje budućih lokalnih akcionih planova.

OSNOV ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE NA LOKALNOM NIVOU

Inoviranim Akcionim planom iz 2008. godine za sprovođenje nacionalnog Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala iz 2005. godine po prvi put su uvedene aktivnosti koje se odnose na jedinice lokalne samouprave u cilju suzbijanja korupcije i organizovanog kriminala na lokalnom novu odnosno ***na izradu lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije***. Konkretno, planirano je da se radi unaprijeđenja borbe protiv korupcije na lokalnom nivou izradi i usvoji Model Programa borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala u lokalnoj samoupravi i Akcioni plan za sprječavanje i suzbijanje korupcije na lokalnom nivou. Dakle, predviđena je izrada i usvajanje lokalnih antikorupcijskih akcionih planova koji će biti u nadležnosti lokalnih samouprava, a koji nijesu obuhvaćeni Programom borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala i Akcionim planom za njegovo sprovođenje.

Vlada Crne Gore je 2008. godine usvojila Model programa borbe protiv korupcije u lokalnoj samoupravi i Model akcionog plana. Na sjednici održanoj 9. jula 2008. Godine, Vlada je obavezala Ministarstvo unutrašnjih poslova da do kraja IV kvartala 2008. godine **formira Komisiju** za praćenje realizacije akcionih plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi, koja će na osnovu izvještaja opština **pripremati šestomjesečne izvještaje** o realizaciji mjera, i **dostavljati Vladi i Nacionalnoj komisiji** za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala **godišnje izvještaje o realizaciji aktivnosti**.

Strateški ciljevi, mjere, aktivnosti, nosioci aktivnosti, rokovi i indikatori uspješnosti realizacije mjera za borbu protiv korupcije na

lokalnom nivou utvrđeni su **Strategijom za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2010. – 2014. i Inoviranim akcionim planom za sprovođenje Strategije** iz jula 2011. godine. Kad su u pitanju ciljevi u ovom dijelu, navode se: usklađivanje lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije sa sektorskim akcionim planovima i ovom Strategijom, monitoring ovih planova, povećanje stepena odgovornosti i profesionalizma rada lokalne samouprave, jačanje kontrole rada jedinica lokalne samouprave, transparentnost u planiranju, donošenju i sprovođenju akata.¹ Kasnije, **Akcionim planom za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2013. -2014.** predviđena je obaveza usklađivanja lokalnih akcionih planova sa novim dokumentom. Radi ostvarivanja navedenih ciljeva, formirana je radna grupa koju su činili predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Zajednice opština, lokalne samouprave i Uprave za antikorupcijsku inicijativu a koja je radila na izradi *Modela usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi za period 2013.- 2014.*

¹ Strategija za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2010. - 2014, str. 32.

LOKALNI AKCIONI PLANOVI ZA BORBU PROTIV KORUPCIJE (2009. – 2012.)

Lokalna antikorupcijska dokumenta za period od 2009. – 2012. su zasnovana na **Modelu programa borbe protiv korupcije u lokalnoj samoupravi (MP)** i **Modelu akcionog plana programa borbe protiv korupcije (MAP)**. U izradi dokumenata učestvovali su: Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, Uprave policije, Zajednica opština, predstavnici nevladinih organizacija Centra za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO) i Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS), uz stručnu pomoć Savjeta Evrope.

Opštine, koje su obuhvaćene projektom, imale su gotovo ujednačenu strukturu strateških i operativnih ciljeva prilikom izrade LAP i pratile su MAP. Pored, neznatnih razlika u operativnim ciljevima i aktivnostima, **najčešća struktura** Programa i Akcionog plana za 14 crnogorskih opština² bila je sljedeća:

Strateški cilj broj 1. Unaprijeđenje pravnog okvira u lokalnoj samoupravi - pri čemu se ovaj cilj obično sastoji od dva operativna cilja i to: a) *osnažiti zainteresovane subjekte da jačaju stepen odgovornosti lokalne samouprave* i b) *uvećati mogućnost građana da jačaju stepen odgovornosti lokalne samouprave*). Aktivnosti se uglavnom odnose na izradu i distribuciju priručnika, treninge/seminare, itd.

² Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje i Tivat

Strateški cilj broj 2. Unaprijediti stepen profesionalizma zaposljenih - u većini opština su postavljana četiri operativna cilja i to: a) *kreirati mehanizme za unaprijeđenje stepena nezavisnosti zaposljenih*, b) *razviti profesionalne kapacitete zaposljenih*, c) *razviti kapacitete izabranih predstavnika*, d) *povećati nivo etičkog ponašanja kod izabranih predstavnika i zaposljenih*. Dominantne aktivnosti: poboljšati materijalni položaj zaposljenih, proglasiti najboljeg službenika, uvesti monitoring zapošljavanja, obuke o javnoj etici, uvođenje sistema ocjenjivanja zaposljenih, konstituisanje Savjeta za razvoj lokalne samouprave, usvajanje Etičkog kodeksa, itd.

Strateški cilj broj 3. Povećanje transparentnosti rada lokalne uprave - operativni ciljevi a) *uvećana transparentnost rada lokalne uprave i pojednostavljivanje procedura* i b) *povećanje mogućnosti za građane da utiču na kvalitet pružanja usluga*. Najčešće aktivnosti: osnivanje informativnog centra, sprovođenje istraživanja, publikovanje brošura, objavljivanje propisa, obuka odbornika za dijalog sa građanima, itd.

Strateški cilj broj 4. Jačanje interne i eksterne kontrole Opštine - dva operativna cilja: a) *sistematizovanje i jačanje efektivnih i efikasnih mehanizama interne kontrole*, b) *sistematizovanje i jačanje efektivnih i efikasnih mehanizama eksterne kontrole*. Glavne aktivnosti: priprema izvještaja o izvršenju budžeta, priprema izvještaja Komisije za raspodjelu sredstava NVO, dostavljanje revizije završnog računa uz Prijedlog završnog računa, priprema polugodišnjeg izvještaja o sprovođenju Zakona o slobodnom pristupu informacijama, publikovanje Izvještaja o investicionom planu Opštine, itd.

Strateški cilj broj 5. Stvaranje uslova za realizaciju Akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi (2009-2012) - operativni cilj *stvaranje institucionalnih mehanizama*. Aktivnosti: informisanje javnosti o usvajanju Programa i Akcionog plana, formiranje radne grupe za praćenje sprovođenja, priprema izvještaja.)

I kod manjeg broja opština – **Strateški cilj broj 6.** Unaprijediti saradnju sa lokalnim medijima.

Izvjestaji i obrascima o sprovođenju akcionih planova lokalnih samouprave, koje je projektni tim dobio od opština obuhvaćenih projektom (a koji se odnose na period 2009. – 2012.), ukazuju da je njihovo izvještavanje prema Komisiji bilo neujednačeno, kako u pogledu dinamike izvještavanja tako i kad je riječ o sadržaju informacija koje su date u obrascima. Šturo izvještavanje od strane opština je rezultiralo time da izvještaj Komisije sadrži samo najosnovije informacije i da ne pruža dovoljan uvid u suštinski napredak u sprovođenju akcionih planova i efekata realizovanih aktivnosti. Zaključci Komisije su se fokusirali na postavljanje rokova opštinama za dostavljanje novih izvještaja, poziva na uslađivanje sa nacionalnim Akcionim planom za sprovođenje Strategije borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Slijedi tabelarni prikaz po opštinama, gdje se jasno uočava da ne postoji jedinstven metod istraživanja za potrebe formulacije kritičnih oblasti i da sami broj aktivnosti nužno ne utiče na stepen realizacije. Takođe, evidentno je da je gotovo u svim LAP praćen striktno MAP, odnosno da strateški ciljevi, operativni ciljevi, broj aktivnosti, itd. nijesu uvažavali specifičnosti opština.

Opština	Metod predistraživanja	Broj strateških ciljeva	Broj operativnih ciljeva	Broj aktivnosti	Stepen realizacije*
1) Bar	Anketa	5	11	45	67,80%
2) Budva	N/P	6	12	47	69,56%
3) Danilovgrad	Anketa	5	11	48	86,30%
4) Glavni Grad – Podgorica	Fokus grupe	4	10	50	88,8%
5) Herceg Novi	Anketa	5	10	40	82,92%
6) Kolašin	Situaciona analiza/Anketa	5	10	49	66,00%
7) Kotor	Anketa	5	11	51	100%
8) Mojkovac	Anketa	6	9	43	53,33%
9) Nikšić	N/P	5	11	51	89,8%
10) Plužine	Situaciona analiza/Anketa	5	11	46	66,70%

* Izvor: Komisija za praćenje realizacije Akcionih planova - detaljnije: *Analiza funkcionisanja lokalne samouprave u Crnoj Gori s.76* Opština Žabljak nije predmet analize, odnosno u samom tekstu ne postoje podaci o stepenu realizacije mjera koji je ostvaren, niti je navedeno da li je ta opština dostavila tražene podatke

11) Pljevlja	Situaciona analiza	5	11	39	5,20%
12) Prijestonica – Cetinje	Situaciona analiza/Anketa	5	8	13	50,00%
13) Rožaje	Situaciona analiza	5	11	44	14,80%
14) Tivat	Situaciona analiza/Anketa	5	9	47	97,05%

SPECIFIČNOSTI LOKALNIH AKCIONIH PLANOVA I DINAMIKA USVAJANJA (2013. -2014.)

Na osnovu Akcionog plana za sprovođenje Strategije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala za period 2013. - 2014, uz obavezu usklađivanja lokalnih akcionih planova sa novim dokumentom formirana je radna grupa koju su činili predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Zajednice opština, lokalne samouprave i Uprave za antikorupcijsku inicijativu koja je radila na izradi novog modela - *Modela usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi za period 2013-2014*. Pored navedenih strateških dokumenata u izradi je korišćen i Model borbe protiv korupcije u lokalnoj samoupravi u oblasti uređenja prostora, ali i važni zakoni koji imaju za cilj suzbijanje korupcije na lokalnom nivou.³

Strateški cilj	Ukupan broj mjera	Ukupan broj aktivnosti
Povećan stepen odgovornosti i profesionalizma rada lokalne samouprave	15	39
Poboljšana transparentnost u procesu planiranja, donošenja akata i njihovom sprovođenju uz poštovanje principa participativnosti	7	19
Pojačana unutrašnja i spoljašnja kontrola rada lokalne	6	16
Jačanje integriteta jedinica lokalne samouprave i primjena etičkih standarda u lokalnoj samoupravi	6	14
Stvaranje uslova i podsticanje civilnog i privatnog sektora da se uključe u borbu protiv korupcije na lokalnom nivou	3	8
Monitoring lokalnog akcionog plana za borbu protiv korupcije	3	7

³ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o lokalnoj samoupravi, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, Zakon o državnim službenicima i namještenicima, Zakon o unapređivanju poslovnog ambijenta, Zakon o slobodnom pristupu informacijama i dr.

Usklađeni Model AP predviđa šest strateških ciljeva, a u okviru njih 40 mjera i 103 aktivnosti. Predviđene aktivnosti, grupisane po strateškim ciljevima, između ostalog, predviđaju, izradu i donošenje prostorno-urbanističkih planova opština; analizu opštinskih propisa u pogledu procedura i obezbjeđivanja funkcionisanja jednog šaltera radi stvaranja povoljnog ambijenta za razvoj biznisa i otklanjanje biznis barijera; izradu vodiča za slobodan pristup informacijama; uspostavljanje građanskog biroa; uspostavljanje sistema ocjenjivanja radnog učinka i sistema napredovanja i nagrađivanja prema rezultatima rada; afirmisanje instituta «slobodne stolice» u radu lokalnih samouprava, itd.

Strateški ciljevi za borbu protiv korupcije tokom 2013. i 2014. godine su dobro postavljeni Modelom AP, ali su u samom dokumentu obrazloženi mjerama koje ne obuhvataju sve oblasti visoko rizične za korupciju. To, naravno, nije moralo biti ograničavajuće za lokalne samouprave u pravcu uključivanja specifičnih mjera i aktivnosti u svakoj opštini. Međutim, sve opštine koje su do sada pripremile akcione planove usvojile su gotovo uniformne dokumente. Samim tim, problemi koji su postojali u formi ranijih lokalnih akcionih planova (2009. - 2012.), prisutni su i kod novousvojenih. Aktivnosti su uglavnom usmjerene na pripremu raznih analiza i planova obuka, a mnogo manje na konkretne zadatke u pravcu suzbijanja rizika za korupciju.

Aktivnosti lokalnih samouprava u borbi protiv korupcije tokom 2013. godine svodile su se na pripremu i usvajanje novih akcionih planova. Naime, Komisija za praćenje realizacije mjera iz akcionih planova za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou u svom Izvještaju navodi da je Izvještaj za 2012. godinu usvojen u martu i da je tada zaduženo Ministarstvo unutrašnjih poslova za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv korupcije na lokalnom nivou. Tek u maju se pristupilo izradi Modela AP. Zbog ovakve koordinacije aktivnosti, lokalne samouprave su počele rad na akcionim planovima tek u junu, te su oni mogli biti usvojeni najranije u julu. Ovo, zapravo, znači da su opštine više od pola godine bile bez važećeg okvira za borbu protiv korupcije, i da se tokom većeg dijela 2013. godine, nijesu sprovodile nikakve planske aktivnosti u ovoj oblasti.

Izuzetak, makar u formalnom smislu, predstavlja opština Herceg Novi

koja je u septembru 2013. godine pripremila Izvještaj o radu Komisije za praćenje realizacije Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Herceg Novi (2009. - 2012.) za 2012. godinu i prvu polovinu 2013. godine. Ali, treba naglasiti da su u ovom dokumentu navedene aktivnosti koje nijesu sprovedene u izvještajnom periodu: priprema priručnika za NVO o dobroj praksi u borbi protiv korupcije; izrada brošure o unaprijeđivanju transparentnosti obavljanja opštinskih usluga; publikovanje lokalnog biltena o radu organa lokalne uprave, itd. U istom dokumentu se, dalje, navodi da će uspostavljanje procedura u vezi sa transparentnim radom organa uprave biti realizovano kroz «Projekat uvođenja upravljanja kvalitetom u radu organa uprave», kao i da će ostale nerealizovane ili djelimično realizovane aktivnosti biti realizovane kroz aktivnosti koje su predviđene usvajanjem novog Akcionog plana.⁴

Slijedi tabelarni prikaz opština koje su usvojile akcione planove za borbu protiv korupcije:

Broj	Ime opštine	Usvojen AP za borbu protiv korupcije	Napomene
1.	Bar	DA	AP dostupan na sajtu
2.	Budva	NE	Nacrt AP dostupan na sajtu
3.	Cetinje	DA	Nacrt AP dostupan na sajtu
4.	Danilovgrad	DA	Nacrt AP dostupan na sajtu, kao i prijedlog odluke o njegovom usvajanju
5.	Herceg Novi	DA	AP dostupan na sajtu
6.	Kolašin	DA	Nacrt AP dostupan na sajtu
7.	Kotor	DA	AP dostupan na sajtu
8.	Mojkovac	DA	AP dostupan na sajtu
9.	Nikšić	DA	AP dostupan na sajtu
10.	Plužine	DA	AP dostupan na sajtu
11.	Pijevlja	DA	AP dostupan na sajtu
12.	Podgorica	DA	AP dostupan na sajtu
13.	Rožaje	NE	Nacrt AP dostupan na sajtu
14.	Tivat	DA	Nacrt AP dostupan na sajtu

⁴ Izvještaj o radu Komisije za praćenje realizacije Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Herceg Novi (2009-2012.) za 2012. godinu i prvu polovinu 2013. godine, str. 7.

Bar

Radni tim za izradu Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Bar formiran je 21. marta 2013. godine.⁵ Akcioni plan za borbu protiv korupcije u ovoj opštini sadrži 38 mjera i 98 aktivnosti. Strateški ciljevi u okviru kojih se utvrđuju mjere i aktivnosti u ovom dokumentu prate one iz Modela AP. Finansijska sredstva potrebna za realizaciju AP nijesu precizno navedena već će biti “obezbijedena iz Budžeta Opštine, u zavisnosti od konkretnih aktivnosti predviđenim ovim dokumentom.”⁶ Od 98 aktivnosti samo za pet postoje precizno utvrđeni rokovi za realizaciju, dok u većini kolona predviđenih za vrijeme realizacije aktivnosti stoji “kontinuirano”. Takođe, u koloni “nosilac aktivnosti” se pojavljuju “organi lokalne samouprave” i “drugi subjekti”, odnosno nije precizno definisan organ/tijelo zadužen za realizaciju aktivnosti. Imajući u vidu broj aktivnosti, postavljene rokove i nosioce aktivnosti možemo zaključiti da je AP opštine Bar u potpunosti prepisan i da je jedina razlika između Modela AP i AP Opštine Bar u tome da nedostaju mjere broj 39 i 40. Problem korupcije u urbanizmu se tretira kroz mjeru 1. *Implementacija zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata*, 2. *Identifikovanje problema u primjeni zakona i drugih propisa u oblasti uređenja prostora i izgradnji objekata* i 3. *Utvrđivanje stanja u prostoru i preduzimanje pripremnih aktivnosti radi implementacije Zakona o legalizaciji neformalnih objekata*. Problem korupcije u zapošljavanju se tretira samo mjerom 14. *Postojanje i primjena jasnih procedura za zapošljavanje u lokalnoj samoupravi i angažovanje kompetentnih lica za obavljanje poslova iz nadležnosti Opštine*. Javne nabavke se pojavljuju u mjeri 24. *Vršenje budžetske kontrole* i 26. *Efikasno i efektivno upravljanje javnim nabavkama*. Problem političke korupcije, rada lokalnog parlamenta i javno-privatnih partnerstava se ne pominje u ovom AP. Imajući u vidu da AP nije prilagođen specifičnostima

5 Predsjednik Opštine Bar je Rješenjem broj 031-367 od 21. 03. 2013. godine imenovao Radni tim

6 Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Bar (2013-2014)

opštine, niti je izradi AP prethodila analiza/istraživanje ne mogu se konstatovati pomaci u odnosu na AP 2009. - 2012.

Budva

Akcionni plan za borbu protiv korupcije – Opština Budva *još uvijek nije usvojen*. Nacrt AP za 2014. godinu je dostupan na sajtu Opštine, i u njemu je definisano šest strateških ciljeva, 35 mjera i 96 aktivnosti. Rok za aktivnosti je u mjeri mogućeg precizan, međutim, veliki broj aktivnosti je postavljen ambiciozno, pa su rokovi već probijeni, posebno imajući u vidu da AP još nije zvanično usvojen. Na primjer, postoji 18 aktivnosti koje kao rok imaju prvu polovinu 2014. godine ili I i II kvartal 2014. godine. Radni tim, koji je uredno naveden na zadnjoj stranici AP⁷, se potrudio da AP prilagodi potrebama opštine, pa u tom smislu imamo plan koji prati smjernice Modela AP ali i uvažava specifičnosti opštine. Nosioci aktivnosti su precizno navedeni, dok za budžetska sredstva stoji: “Sredstva za realizaciju AP BPK obezbijedi će se iz budžetskih sredstava nosilaca aktivnosti za 2014. godinu, kao i iz sredstava donacija u procijenjenom iznosu od cca 550.000,00.eura.”⁸

Cetinje

U Akcionom planu za borbu protiv korupcije u Prijestonici Cetinje nije naveden sastav radnog tima koji je bio zadužen za pripremu ovog Plana, pa se, samim tim, ne može utvrditi ko je učestvovao u izradi istog, niti u kojoj mjeri su bile uključene zainteresovane strane. Ovaj Plan gotovo u potpunosti prati ciljeve, mjere, aktivnosti, indikatore i rokove predviđene Modelom usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi, pa se mogu sresti i nelogičnosti u vidu predviđenih rokova. Naime, u samom AP za borbu protiv korupcije u Prijestonici Cetinje dva puta se kao rok navodi II kvartal 2013. što je suprotnosti sa datumom donošenja dokumenta – septembar 2013. Isto tako, kao rok se gotovo uvijek

⁷ To nije slučaj sa nijednim akcionim planom u 14 opština

⁸ Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Budva 2014. godina - http://new.budva.me/sites/default/files/PDF/Rasprave/12_12_2013_Nacrt-borbu-protiv-korupcije.pdf

navodi kontinuirano, dok samo 7 od 89 aktivnosti imaju precizan rok. Problem urbanizma, za razliku od Modela AP tretira se i kroz mjeru 2. *Implementacija Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, Zakona o strateškoj procjeni na životnu sredinu, Zakona o zaštiti prirode i Zakona o životnoj sredini*. Problem korupcije u zapošljavanju i javnim nabavkama tretira u skladu sa modelom AP, dok se problemi političke korupcije, rada lokalnog parlamenta i javno privatnih partnerstava ne pominju. Budžet za sprovođenje aktivnosti iz AP je obezbijeđen iz budžeta Prijestonice: “Finansijska sredstva potrebna za realizaciju ovog Akcionog plana za borbu protiv korupcije biće obezbijeđena iz budžeta Prijestonice, u zavisnosti od konkretnih aktivnosti predviđenih ovim dokumentom.”⁹

Danilovgrad

Radna grupa za izradu i praćenje Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Danilovgradu formirana je 12. juna 2013. godine, imenovanjem od strane predsjednika opštine. Ova grupa je, kao i ostale radne grupe drugih opština, sastavila Akcioni plan oslanjajući se u cjelosti na Model usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi. Plan sadrži 38 mjera i 97 aktivnosti, a rokovi za realizaciju mjera i aktivnosti u ovom Akcionom planu su neprecizno definisani, odnosno samo 8 od 97 aktivnosti imaju okvirno definisan rok. Kao i u prethodnim akcionim planovima budžet potreban za realizaciju AP obrazložen je samo jednom rečenicom: «Finansijska sredstva potrebna za realizaciju Akcionog plana biće obezbijeđena i Budžeta Opštine, u zavisnosti od konkretnih aktivnosti predviđenim ovim dokumentom».¹⁰

Herceg Novi

Pored strateških ciljeva koji su predviđeni Modelom AP, opština Herceg Novi ima definisan sedmi - *Saradnja sa međunarodnim organizacijama u funkciji jačanja antikorupcijske metodologije kao*

⁹ Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Prijestonici Cetinje za period 2013-2014. godine

¹⁰ Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Danilovgrad (2013-2014)

pripreme za izradu Akcionog plana za borbu protiv korupcije u periodu od 2014. do 2018. Kao pojašnjenje za ovaj strateški navodi se: “U okviru realizacije ovog strateškog cilja potrebno je unaprijediti saradnju organa opštine sa građanima, NVO i privatnim sektorom u borbi protiv korupcije, organizovati zajedničke sastanke radi upoznavanja sa značajem uključivanja u borbu protiv korupcije, organizovati zajedničke aktivnosti u realizaciji mjera utvrđenih Akcionim planom za borbu protiv korupcije.”¹¹ Aktivnosti u okviru ovog strateškog cilja su 80. *Potpisivanje Sporazuma o saradnji sa konsultantskom kućom sa definisanim ulogama, zadacima i aktivnostima i vremenskim okvirom u vezi sa implementacijom projekta.* Za razliku od ostalih lokalnih samouprava, opština Herceg Novi je u uvodnom dijelu AP detaljnije predstavila sve strateške ciljeve. AP ima 41 mjeru i 101 aktivnost. Međutim, nema objašnjenja o potrebnom budžetu za realizaciju aktivnosti. AP je većim dijelom (kao i kod ostalih opština) pratio Model AP pa su aktivnosti u borbi protiv korupciju u oblastima političke korupcije, javno-privatnih partnerstava i rada lokalnog parlamenta izostale. Problem korupcije u javnim nabavkama, zapošljavanju i urbanizmu je tretiran kao u Modelu AP.

Kolašin

Akcioni plan za borbu protiv korupcije - Opština Kolašin ima 39 mjera i 97 aktivnosti. Gotovo u potpunosti prati Model usklađenog akcionog plana, pa u njemu možemo naći određene nelogičnosti vezane za rokove predviđene za ispunjenje aktivnosti. Tako u mjeri br. 23: *„Uspostavljanje efikasnog i transparentnog sistema unutrašnje kontrole rada organa lokalne uprave i drugih identifikovanih nosilaca pojedinih aktivnosti“* stoji da je rok predviđen za završetak aktivnosti *„drugi kvartal 2013. godine“*, a sami Akcioni plan donešen je u septembru 2013. godine. Dakle, jasno je da se nije vodilo računa o rokovima, a dodatno 7 od 39 aktivnosti imaju okviran rok (koji prati Model AP), a u ostalim aktivnostima stoji “kontinuirano” kao rok. Borbu protiv korupcije u oblastima političke korupcije, javno-privatnih

¹¹ Akcioni plan za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi Opštine Herceg Novi (2013-2014) str. 6

partnerstava i rada lokalnog parlamenta ni ovaj AP ne obrađuje. Problem korupcije u javnim nabavkama, zapošljavanju i urbanizmu je tretiran kao u Modelu AP. Kao i u prethodno analiziranim akcionim planovima, budžet potreban za realizaciju AP obrađen je kroz kratko objašnjenje da će biti obezbijeđen iz budžeta Opštine.

Kotor

Radna grupa koja je radila na izradi i praćenju realizacije Programa borbe protiv korupcije i Akcionog plana za borbu protiv korupcije 2009.- 2012. pripremila je i novi AP u Opštini Kotor. Plan sadrži 39 mjera i 97 aktivnosti, a u okviru strateških ciljeva koji su isti kao i oni u Modelu AP. U AP se za 37 aktivnosti navodi rok kontinuirano. Model AP je praćen gotovo u potpunosti, i kao kod ostalih opština problem korupcije u javnim nabavkama, zapošljavanju i urbanizmu tretira se po Modelu AP, a izostavljene su oblasti političke korupcije, javno-privatnih partnerstva i rada lokalnog parlamenta. Dodatno, kao i u prethodnim akcionim planovima, budžet potreban za realizaciju AP obrazložen je samo rečenicom da će sredstva biti obezbijeđena iz budžeta Opštine.

Mojkovac

Akcionni plan za borbu protiv korupcije opštine Mojkovac gotovo u potpunosti prati ciljeve, mjere, aktivnosti i indikatore utvrđene Modelom AP. Tako AP ima 6 strateških ciljeva, 33 mjere i 68 aktivnosti. Kao rok za 30 aktivnosti se navodi *kontinuirano*, dok za dvije aktivnosti uopšte nije naveden vremenski okvir. Model AP je skoro u cjelosti prenešen u AP Opštine, i kao i kod prethodno analiziranih akcionih planova, samo se kratko navodi se da će finansijska sredstva potrebna za realizaciju AP-a biti obezbijeđena iz budžeta Opštine.

Nikšić

Akcionni plan za opštinu Nikšić je usvojen 26. novembra 2013. godine. AP sadrži 35 mjera i 72 aktivnosti i donešen je za 2014. godinu. Kao i u većini drugih opština, i u opštini Nikšić ključno tijelo za monitoring,

izvještavanje i evaluaciju je Radna grupa – Tim. Akcioni plan u opštini Nikšić, kao i planovi velikog broja drugih opština, nema jasno definisan rok izvršenja za veliki broj aktivnosti i mjera, već je to gotovo uvijek *kontinuirano*. Osim toga, AP opštine Nikšić uopšte ne navodi izvore finansiranja predviđenih mjera i aktivnosti.

Plužine

AP opštine Plužine sadrži šest strateških ciljeva, 36 mjera i 88 aktivnosti. Za razliku od većine drugih usvojenih planova, AP za Plužine je usvojen za period 2014. - 2016. Pored toga što većina aktivnosti i mjera nemaju precizno definisan rok za realizaciju, odnosno rok je gotovo uvijek *kontinuiran*, u aktivnostima 36 i 37¹² (mjera 15, strateški cilj jedan), 53 i 54 (mjera 23, strateški cilj tri) i aktivnost 77 (mjera 33, strateški cilj četiri) ne postoji rok. Akcioni plan je skoro u potpunosti prenešen iz Modela akcionog plana, u tolikoj mjeri da su čak i pojedine jezičke greške identične. Takođe, u ovom AP-u uopšte nije naveden podatak o budžetu, odnosno izvorima finansiranja predviđenih aktivnosti.

Pljevlja

Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Pljevlja sadrži 38 mjera i 98 aktivnosti i predviđa iste ciljeve definisane Modelom AP. Akcioni plan je, u odnosu na prethodni, metodološki unaprijeđen. Ipak, postoje određeni tehnički propusti, poput nejasnog navođenja trećeg strateškog cilj tri, u smislu da su mjere i aktivnosti za treći strateški cilj izdvojene i pobrojane, ali nije navedeno kojem strateškom cilju pripadaju. Takođe, aktivnosti 4-7, pored toga što su prepisane iz Modela AP-a ne sadrže mjeru na koju se odnose, odnosno nije upisana mjera 3: „*Utvrdjivanje stanja u prostoru i preduzimanje pripremnih aktivnosti radi implementacije Zakona o legalizaciji neformalnih objekata*“ u dijelu koji obrađuje navedene aktivnosti. I u AP ove opštine vremenski okvir za sprovođenje pojedinačnih aktivnosti je za

12 Mjera 15. Jačanje odgovornosti rukovodeće strukture i zaposljenih: 36. Ažurirati opis poslova i zadataka za svako mjesto i 37. Donijeti jasne smjernice od strane rukovodeće strukture za postupanje lokalnih službenika i namještenika.

većinu utvrđen u formi kontinuirano, dok za čak 8 aktivnosti (36, 37, 38, 77, 78, 79, 80 i 83) uopšte nije naveden. U AP je navedeno da će *finansijska sredstva potrebna za realizaciju Akcionog plana biti obezbijedena iz Budžeta Opštine*, međutim nigdje nije konkretno navedeno u Budžetu za 2013. godinu da su izdvojena sredstva za realizaciju aktivnosti za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou.

Podgorica

Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Glavnom gradu Podgorica je utvrđen 20. juna 2013. godine.¹³ Ovim dokumentom definisano je sedam strateških ciljeva, 29 mjera i 73 aktivnosti koje treba da doprinesu borbi protiv korupcije. Strateškim ciljevama koji se navode u Modelu AP dodat je sedmi: *povećan stepen efikasnosti rada u lokalnoj samoupravi Glavnog grada*. Takođe, za razliku od akcionih planova ostalih opština, djelimično je izmijenjeno i ostalih šest strateških ciljeva. Naime, strateški cilj 1 iz Modela AP je u AP-u Glavnog grada podijeljen u dva strateška cilja – *povećanje stepena odgovornosti i povećanje stepena profesionalnosti*. Takođe, strateški cilj 4 iz Modela AP (*Jačanje integriteta jedinica lokalne samouprave i primjena etičkih standarda u lokalnoj samoupravi*) uopšte ne postoji kao strateški cilj u AP-u Glavnog grada, a izostavljen je i dio strateškog cilja 3 (*Pojačana unutrašnja i spoljašnja kontrola rada lokalne samouprave*) koji se odnosi na spoljašnju kontrolu rada lokalne samouprave. Osim toga, aktivnosti koje se u Modelu AP nalaze u okviru strateškog cilja 1, povećanje stepena odgovornosti i profesionalizma rada lokalne samouprave, se u AP-u Glavnog grada nalaze u okviru strateškog cilja pod nazivom *Povećati stepen efikasnosti rada lokalne samouprave*, u minimalno izmijenjenom obliku. U nacrtu AP u uvodnom dijelu izostavljen je dio koji se odnosi na sam proces izrade ovog dokumenta, kao i sastav radne grupe zadužene za izradu dokumenta. Dalje, za razliku od akcionih planova drugih opština, izričito se u AP-u Glavnog grada navodi da: „*Akcionni plan ne tretira*

13 Zaključkom br. 01-033/13-853 od 20. juna 2013. god. Gradonačelnik je utvrdio Nacrt akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi Glavnog grada (2013-2014.) i Program javne rasprave počev od 26.juna 2013. godine i zaključno sa 10. julom 2013. godine

sredstva za realizaciju aktivnosti budući da su ista potrebna za svega nekoliko predviđenih aktivnosti“, a u nastavku ukazuje na činjenicu da su ova sredstva već predviđena u izvornim dokumentima, odnosno Višegodišnjem planu razvoja Glavnog grada, Budžetu Glavnog grada i Strateškom planu razvoja Glavnog grada. Međutim, postoje i propusti. Naime, aktivnosti 12, 13 i 14 (u okviru strateškog cilja 1) i aktivnost 51 (u okviru strateškog cilja 4) su navedene i grupisane, ali bez navođenja na koju se mjeru odnose, pa tako ne postoji mjera u okviru koje se one trebaju ostvariti. AP Glavnog grada je jedini koji se u velikoj mjeri razlikuje od Modela AP i odstupa od istog u vidljivoj mjeri. Jedini je i koji za određivanje vremenskog roka za realizaciju planiranih aktivnosti ne koristi dominantnu odrednicu „kontinuirano“, već je za najznačajniji broj aktivnosti predviđen jasan vremenski okvir.

Rožaje

Opština Rožaje još uvijek nije usvojila plan za borbu protiv korupcije, iako je 11. septembra 2013. godine objavljen Javni poziv svim zainteresovanim licima da se uključe u javnu raspravu o Nacrtu Akcionog plana za borbu protiv korupcije, koji je objavljen na sajtu opštine. Nacrt sadrži šest strateških ciljeva, 33 mjere i 88 aktivnosti. U izradi nacрта učestvovali su službenici kabineta predsjednika Opštine. I ovaj je AP rađen po Modelu usklađenog Akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi. Kao i u drugim opštinama, karakteristično je da se za većinu aktivnosti u ovom Nacrtu AP navodi rok *kontinuirano*, kao i da se predviđa finansiranje aktivnosti iz Budžeta Opštine. Sa tehničkog aspekta, Nacrt AP-a opštine Rožaje trpi izrazite propuste što doprinosinepreglednosti dokumenta, jer aktivnosti nerijetko nijesu jasno odvojene jedna od druge, nije jasno razgraničeno kojoj mjeri pripadaju, a mjere i aktivnosti osim na samom početku nijesu adekvatno numerisane (na pr. poslije aktivnosti br. 6 sljedeća aktivnost je numerisana kao 9, itd.) ili nijesu uopšte numerisane što otežava analiziranje dokumenta i snalaženje u istom.

Tivat

Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije opština Tivat usvojen je 7. novembra 2013. godine. AP sadrži 40 mjera i 102 aktivnosti.

Strateške aktivnosti u potpunosti su definisane Modelom usklađenog Akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi. Zajednica opština u saradnji sa Kancelarijom OEBS-a i Ministarstvom unutrašnjih poslova održala je u Tivtu 23. jula 2013. godine seminar pod nazivom „Izrada akcionog plana za borbu protiv korupcije u jedinicama lokalne samouprave“, što je prilično pomoglo učesnicima u izradi AP za ovu opštinu. Kao i druge opštine, i AP Opštine Tivat nema jasno definisane rokove za veliki broj aktivnosti, a ne navodi ni izvore finansiranja za predviđene aktivnosti. Međutim, Opština je i pored smjernica iz Modela AP-a, prepoznala značaj dodatnih, te su u AP unešene dvije nove aktivnosti *“Sprovođenje Programa uređenja prostora”* i *“Realizacija planske dokumentacije”* (strateški cilj 1). Slično tome, u dijelu mjere 13. *“Poboljšanje komunikacije između nadležnih organa lokalne uprave i javnih službi i građana”*, opština Tivat u svom AP-u definiše novu aktivnost koja nije predviđena Modelom AP-a. Ta mjera je značajna jer predviđa uvođenje tzv. sistema 48, u okviru kojeg se predviđa da se na sve probleme koje građani prijave dobije odgovor u roku od 48 sati. Osim toga, u okviru iste mjere se, pored onog što je predviđeno Modelom AP-a i uvođenje direktne telefonske linije za prijavu nepravilnosti u radu organa i službenika, predviđa i uvođenje etičke linije za prijavu neregularnosti u radu opštinske uprave i javnih službi. Nova aktivnost unešena je i u dijelu nadzora nad radom opštinskih organa, odnosno aktivnost broj 29 *“Povećanje profesionalnog znanja u oblasti vršenja inspeksijskog nadzora”*.

REGIONALNO ISKUSTVO – REPUBLIKA SRBIJA

U Republici Srbiji je napravljen Izvještaj o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije za 2013. godinu.¹⁴ Autor Izvještaja je Biro za društvena istraživanja (BIRODI)¹⁵, „think-tank“ organizacija zadužena za koordinaciju procesa monitoringa i evaluacije primjene lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije zajedno sa lokalnim organizacijama koje su uključene u donošenje akcionih planova. I izrada lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije je ideja koja je potekla od ove organizacije u okviru projekta „Gradovi protiv korupcije“, koji je dio većeg programa - „Društvo protiv korupcije“¹⁶. Ideja je da u konačnosti borba protiv korupcije doživljava transformaciju stvaranjem uslova za socijalizaciju borbe protiv korupcije odnosno: *„izgradnju integriteta na nivou društva koji predstavlja zbir načela čijim doslednim poštovanjem se stvara održiv model borbe protiv korupcije”*¹⁷.

Lokalni akcioni planovi za borbu protiv korupcije donešeni su na osnovu nacionalnog Akcionog plana za sprovođenje nacionalne Strategije za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine, a konkretnije na osnovu onoga što je nadležnost lokalnih samouprava u okviru ovog Akcionog plana.¹⁸

14 Izvještaj dostupan na: <http://www.birodi.rs/wp-content/uploads/2013/12/Izvestaj-o-sprovođenju-Lokalnih-planova-za-borbu-protiv-korupcije.pdf>

15 Više informacija o Birou na: <http://www.birodi.rs/>

16 Više o tome na: <http://www.birodi.rs/drustvo-protiv-korupcije/>

17 Izvještaj o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, str. 3.

18 Strategija za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine dostupna na: http://www.acas.rs/images/stories/Nacionalna_strategija_za_borbu_protiv_korupcije.pdf; Akcioni plan za sprovođenje nacionalne Strategije za borbu protiv korupcije u Republici Srbiji za period od 2013. do 2018. godine dostupan na: <http://www.>

Pravni osnov lokalni akcioni planovi za borbu protiv korupcije izvode iz Zakona o lokalnoj samoupravi.¹⁹ Kako lokalni akcioni planovi kao osnovnu mjeru predviđaju osnivanje Lokalnog antikorupcijskog foruma (LAF) to su ovi forumi jedan od predmeta Izvještaja o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, u dijelu integriteta i kapaciteta istih za sprovođenje predviđenih mjera. Osim toga, Izvještaj se bavi i procjenom ambijenta u kojem LAF-ovi djeluju u lokalnim samoupravama, kao i stepenom sprovedenosti mjera i rezultatima postignutim u njihovom sprovođenju. U glavnim nalazima Izvještaja naročito se ukazuje na jedno od poboljšanja, odnosno na uvođenje borbe protiv korupcije na lokalnom nivou u dio prioriteta Nacionalne strategije za borbu protiv korupcije čime je ovo pitanje dobilo na važnosti. Takođe, konstatuje se obaveza Agencije za borbu protiv korupcije Republike Srbije²⁰ da usvoji Modela akcionog plana za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou, ali taj dokument još nije dostupan na sajtu Agencije. Dalje, iako je pitanje borbe protiv korupcije na lokalnom nivou dobilo na značaju, u Izvještaju se ocjenjuje da je taj proces u većini opština u kojima je usvojen lokalni AP u fazi stagnacije ili čak vraćanja na stanje prije usvajanja AP-a. Ipak, u pojedinim opštinama, napredak je vidljiv.²¹ U konačnici, i pored očekivanog, lokalni antikorupcijski forumi se nijesu pokazali naročito aktivnim u dijelu unaprijeđenja svojih uslova za rad, kapaciteta, primjene mjera i umrežavanja sa drugim LAF-ovima. Tačnije, Izvještaj navodi da su realizovane samo one mjere za koje je sam Biro za društvena istraživanja obezbijedio uslove za realizaciju, dok su se lokalne samouprave pokazale indifirentne prema lokalnim antikorupcijskim forumima, a iste nijesu ni stvorile uslove za rad foruma niti se angažovale kako bi omogućile ovom tijelu sprovođenje svojih nadležnosti u borbi protiv korupcije. Takođe, kako se navodi u Izvještaju, Stalna konferencija gradova i opština Republike Srbije se

acas.rs/images/stories/Akcioni_plan_za_sprovođenje_Strategije.pdf

19 Zakon o lokalnoj samoupravi Republike Srbije dostupan na: http://www.paragraf.rs/propisi_download/zakon_o_lokalnoj_samoupravi.pdf (čl. 2 i čl. 13)

20 Agencija za borbu protiv korupcije republike Srbije: <http://www.acas.rs/>

21 U pitanju je Niš u kojem je izvršeno reosnivanje LAF-a i opština Ub u kojoj je osnovan LAF koji je i počeo sa radom.

pokazala nezainteresovanom da učestvuje u uspostavljanja sistema borbe protiv korupcije na lokalnom nivou. Sličan ocjena odnosi se i na medije. Izvještaj navodi da: „*samostalnost i istraživačko novinarstvo kao instrument u borbi protiv korupcije na lokalnom nivou je retkost*“, a isti je slučaj i sa civilnim društom na lokalnom nivou koje nije pokazalo interesovanje za uspostavljanje saradnje, iako je kako se navodi: „*prirodni saveznik LAF-a kao lokalnog kontrolnog tela*“. U Izvještaju se navodi i da je, zbog nedovoljne spremnosti lokalnih samouprava da stvore uslove za sprovođenje mjera predviđenih lokalnim akcionim planovima za borbu protiv korupcije, od velikog značaja donatorska podrška, koja je takođe izostala: „*Donatorska zajednica u Srbiji nije pokazala interes za podrškom borbe protiv korupcije na lokalnom nivou u delu uspostavljanja institucionalno-normativnog okvira za borbu protiv korupcije*“.²²

Od 175 gradova i opština Republike Srbije, u vrijeme pisanja Izvještaja o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, samo njih 11 je imalo akcione planove.²³ Međutim, bitno se osvrnuti i na samu strukturu lokalnih akcionih planova. Uvid u pojedinačne lokalne akcione planove opština, koje su ih usvojile, pokazuje da makar u akcionom planu, lokalne samouprave pokazuju izuzetan stepen posvećenosti borbi protiv korupcije, što se ogleda i u samoj strukturi tih dokumenata. Značajan dio lokalnog akcionog plana posvećen je narativnom dijelu - uvodu, principima i vrijednostima kojima je AP posvećen i na kojima je baziran, pravnom osnovu za usvajanje AP-a, njegovoj povezanosti sa drugim strateškim dokumentima, i mehanizmima implementacije. Naročita zabrinutost je iskazana povodom visoke korupcije, koja u Srbiji u značajnoj mjeri doprinosi „*usporavanju tranzicionih procesa u prvom redu uspostavljanju vladavine prava, demokratije i tržišne i socijalno odgovorne privrede*“, s obzirom da državni organi doprinose lošim uslovima rada antikorupcijskih tijela i slabom sprovođenju antikorupcijskih zakona

22 Glavni nalazi citirani i predstavljeni gore dostupni su u Izvještaju o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, str. 6 i 7.

23 To su: Zrenjanin, Kragujevac, Niš, Požega, Ub, Bor, Kovačica, Vranje, Lebane, Medveđa, Bujanovac.

u Srbiji.²⁴ Akcioni planovi posvećuju izuzetnu pažnju zaštiti „zviždača“ iako su njihova prava, po navodima akcionih planova tek počela da se regulišu u Srbiji. Međutim, u cilju zaštite „zviždača“ Agencija za borbu protiv korupcije vodi evidenciju te na svom sajtu objavljuje brojku osoba koje su dobile status „uzbunjivača“.²⁵

Pozitivna strana akcionih planova na lokalnom nivou u Srbiji je što svaki sadrži strukturu Radne grupe koja je učestvovala u njegovoj izradi, i svaka je osoba navedena imenom i prezimenom. Takođe, mjere u okviru akcionog plana su podijeljene u dvije grupe. U prvoj se nalaze mjere neposrednog karaktera (one koje se odnose na razvoj antikorupcijske infrastrukture, stvaranje održivog sistema za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou). U drugoj grupi se nalaze mjere posrednog karaktera koje treba da doprinesu stvaranju boljeg ambijenta za borbu protiv korupcije.

I konačno, u dijelu mehanizama implementacije, navodi se da lokalni antikorupcijski forumi treba da upravljaju procesom realizacije lokalnog akcionog plana, dok procesom monitoringa i evaluacije primjene lokalnih akcionih planova treba da rukovodi Biro za društvena istraživanja koji sačinjava godišnje izvještaje o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije.

24 Izvještaj o sprovođenju lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, str. 4.

25 U vrijeme pisanja ove studije, od 165 primljenih zahtjeva za status uzbunjivača, Agencija je dodijelila ovaj status 95 osoba.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Priprema lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije, kao i njihovo usvajanje, predstavljaju izolovane aktivnosti u borbi protiv korupcije na lokalnom nivou. Do jula 2014.godine, od 14 opština²⁶ koje su bile predmet monitoringa kroz ovaj projekat, akcione planove za 2013. – 2014. nijesu usvojile dvije opštine. Objektivan i analitički pristup, prepoznavanje specifičnih rizika u svakoj od opština, uključenost eksperata, kao i sveobuhvatnost postavljenih mjera je potpuno izostao prilikom izrade akcionih planova, i to važi za period 2009. – 2012. i 2013.- 2014.

Strateški i operativni ciljevi, mjere, aktivnosti i indikatori su jasno definisani Modelom usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi i oni moraju služiti kao okvir za izradu lokalnih akcionih planova za opštine. Ali, Model AP ne treba da se doslovno prenosi. Dodatno, Model AP je neophodno unaprijediti specifičnim mjerama i aktivnostima za svaku od opština, a posebno u okviru oblasti koje su posebno osjetljive na pojavu korupcije, poput javnih nabavki, javno-privatnih partnerstava, urbanizma (u jednom dijelu), rada lokalnog parlamenta i političke korupcije. Na žalost, opštine nijesu koristile Model AP kao polaznu tačku, već su prijedloge i rješenja gotovo preslikali u pojedinačne akcione planove i time indikativno ukazali na odsustvo značaja koje se daje borbi protiv korupcije na lokalnom nivou. Ovo osnažuje percepciju da se borba protiv korupcije ne nalazi u vrhu prioriteta opština, kao i da ne postoji spremnost crnogorskih opština da se ozbiljno uhvate u koštac sa

²⁶ Bar, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Herceg Novi, Kolašin, Kotor, Mojkovac, Nikšić, Pljevlja, Plužine, Podgorica, Rožaje i Tivat.

postojećim problemima prouzrokovanim korupcijom na lokalnom nivou. Opštine su do te mjere prenosile Model AP u svoje akcijske planove da se u tim dokumentima mogu naći i nelogičnosti poput rokova za realizaciju aktivnosti koji ističu i prije samog usvajanja akcionog plana, zatim jezičke greške, greške u označavanju u tabeli, itd.

Rokovi predviđeni za realizaciju su dominantno “kontinuirani”, odnosno nijesu precizni. Budžet za realizaciju mjera, takođe, nije precizan ili potpuno izostaje u nekim slučajevima. Isto tako, godišnji budžeti lokalnih samouprava ne predviđaju posebne stavke koje bi se odnosile na realizaciju aktivnosti iz akcionog plana pa je realizacija aktivnosti otežana, a jedan broj utvrđenih aktivnosti iz tog razloga nije uopšte realizovan (odnosi se na period 2009.-2012.). Postoje i primjeri opština koje su tražile finansijska sredstva od Ministarstva unutrašnjih poslova kako bi realizovale aktivnosti, što predstavlja rezultat lošeg finansijskog planiranja, ali i dokaz da ovo pitanje nije percipirano od samih opština kao ono u koje je značajno uložiti budžetska sredstva.

Unaprijeđenje transparentnosti izrade ovih dokumenata moguće je uključivanjem predstavnika nevladinog sektora, ali i drugih zainteresovanih strana, i to u najranijoj fazi njihove izrade. Međutim, često se dešava da se u samom dokumentu ne navodi ko je na njemu radio.

Kada se govori o efektima sprovođenja lokalnih akcionih planova za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou, može se konstatovati određen uticaj na smanjenje praga tolerancije prema korupciji, kao i kulturološku percepciju korupcije kao negativne pojave. No, i u tom slučaju ukupni rezultati vrlo skromni. Jedan od razloga za to je to što su aktivnosti bile u velikom obimu takve da ne zahtjevaju niti značajan angažman službenika opštine niti značajan budžetski izdatak. Kako bi se lokalni AP prilagodili specifičnostima opština važno je uložiti dodatne napore i iskoristiti naučene lekcije. U tom pravcu je neophodno:

- 1) Uskladiti akcijske planove sa specifičnostima svake lokalne

- samouprave pojedinačno, a uzimajući u obzir njihov različit stepen razvoja, privredne osnove, prostorne i demografske karakteristike. Osnovna struktura, osim postojeće koja se već nalazi u akcionim planovima, mora obrađivati oblast zapošljavanja, urbanizam u dijelu izdavanja građevinske dokumentacije, privredu u dijelu izdavanja dozvola, inspekcijski i komunalni nadzor, dok oblasti kao što su javne nabavke, koncesije, javno-privatno partnerstvo, uloga lokalnih parlamenata i politička korupcija moraju biti dodatno obrađene u akcionim planovima i to sa posebnim osvrtom na uspostavljanje pune transparentnosti u predmetnim oblastima;
- 2) Popisati nadležnosti i poslove lokalne samouprave i u odnosu na njih formulirati antikorupcijske mehanizme;
 - 3) Za svaku opštinu pojedinačno moraju se razvrstati primarni od sekundarnih rizika za pojavu ili postojanje korupcije, pa na osnovu toga strukturirati i mehanizmi za spriječavanje ili borbu protiv korupcije na lokalnom nivou;
 - 4) Za svaku od predviđenih mjera akcionim planovima mora se javno imenovati primarno odgovorna osoba za realizaciju, kao i propisati precizno prava i obaveze potrebne za rad u punom kapacitetu primarno odgovorne osobe;
 - 5) Akcioni planovi moraju se praviti na osnovu prethodno sprovedenih analiza i istraživanja javnog mnjenja, koja će biti predstavljena javnosti i raspravljana na skupštinskim zasjedanjima lokalnih samouprava. Upitnici za ankete treba da budu kreirani tako da kvalitetno odražavaju percepciju i iskustvo građana koji su imali dodira sa organima lokalne samouprave kako bi poslužili kao kvalitetan materijal za formulisanje konkretnih aktivnosti za nove akcione planove;
 - 6) Za razliku od akcionih planova i njihove sadržine koja mora biti prilagođena lokalnoj samoupravi na koju se odnosi, izvještavanje o stepenu i kvalitetu realizacije mora biti standardizovano i ujednačeno, radi lakšeg upoređivanja, analize i određivanja novih, unaprijedenih mjera za borbu protiv korupcije na lokalnom nivou;
 - 7) Potrebno je unaprijed odrediti sve rokove za izvještavanje

opština prema Komisiji za praćenje realizacije, i objavljivati sve obrasce i izvještaje opština na zvaničnim internet stranicama opština. Takođe, potrebno je detaljnije informisati javnost o radu Komisije za praćenje realizacije akcionih planova lokalnih samouprava za borbu protiv korupcije;

- 8) Prije nego se posegne za traženjem sredstava preko nadležnog ministarstva za realizaciju pojedinih aktivnosti iz akcionih planova, treba precizno predvidjeti lokalnim budžetima sredstva za realizaciju svake aktivnosti predviđene planom, što do sada nije bio slučaj. U samim budžetima lokalnih samouprava treba jasno naznačiti sredstva koja će biti upotrijebljena u cilju borbe protiv korupcije na lokalnom nivou;
- 9) Lokalne samouprave posebnu pažnju moraju posvetiti odnosima sa javnošću kada je u pitanju borba protiv korupcije na lokalnom nivou. Opštinskim odlukama treba precizirati obavezu o periodičnom ispitivanju javnog mnjenja o stepenu korupcije i rezultate javno predstavljati, uraditi vodiče o antikorupcijskim mehanizmima i organima u lokalnim samoupravama sa jasnim uputstvima građanima o njihovim pravima i obavezama, precizno izvesti proceduru podnošenja građanskih peticija, učiniti javno dostupnim procedure napredovanja u službi u skladu sa jasnim kriterijumima i mjerljivim rezultatima;
- 10) Potrebno je makar jednom godišnje organizovati radne sastanke odgovornih lica za praćenje realizacije akcionih planova u pojedinačnim opštinama na kojem će u jednom dijelu učestvovati i članovi Nacionalne komisije za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala ili ekvivalentnog nacionalnog tijela;
- 11) Dopuniti obrazac za izvještavanje rubrikom za redovno izvještavanje o broju podnijetih prijava protiv lokalnih službenika, o fazi razmatranja prijave, procesuiranju, sudskom postupku, itd;
- 12) Blagovremeno krenuti u izradu lokalnih akcionih planova, kako bi se izbjegli periodi koji nijesu obuhvaćeni strateškim dokumentima, što, najčešće, rezultira odsustvom konkretnih

- aktivnosti u borbi protiv korupcije;
- 13) Unaprijediti kvalitet akcionih planova uključivanjem eksperata u njihovu izradu, kao i predstavnika civilnog sektora, odnosno svih zainteresovanih strana;
 - 14) Rokovi za realizaciju aktivnosti treba da budu razrađeni gdje god je to moguće, i da sa «*kontinuirano*» budu vezani za određeni kvarta i godinu;
 - 15) Izvore finansiranja i procjenu troškova treba navoditi u samom akcionom planu za pojedinačne aktivnosti.

DODATAK - Lokalna samouprava kao jedna od oblasti rizika za korupciju

Druga po redu nacionalna Strategija borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (2010. -2015.) ukazuje da „*istraživanja percepcije korupcije posebno potenciraju prisustvo korupcije u oblasti uređenja i planiranja prostora, privatizacije, u pravosudnom sistemu, carinskim i poreskim službama, lokalnoj samoupravi, policiji i zdravstvu*“.

U Strategiji se konstatuje i da je Skupština Zajednice opština Crne Gore usvojila *Etički kodeks izabranih predstavnika i funkcionera u lokalnoj samoupravi i Etički kodeks lokalnih službenika i namještenika*, na osnovu kojih su jedinice lokalne samouprave donijele svoje etičke kodekse. Navodi se i da u nalazima ispitivanja javnog mnjenja, koje su sprovodile lokalne samouprave, preovladava stav da je korupcija prisutna naročito u **oblastima zapošljavanja, izdavanja dozvola za izgradnju, odobrenja za rad, inspeksijskog nadzora** i sl. Međutim, **akcioni planovi se ne bave ovim oblastima od rizika za korupciju.**

Na kraju se zaključuje da, iako su stvorene pravne pretpostavke za razvoj lokalne samouprave i suzbijanje korupcije, „**faktičko stanje ukazuje da i dalje treba raditi na zaokruženju rješenja i njihovoj daljoj dogradnji, u cilju ukupne reforme sistema, a samim tim i u borbi protiv korupcije na lokalnom nivou**“.

S tim u vezi, Inovirani akcioni plan za sprovođenje ove Strategije (2010-2012) uvodi mjere koje se odnose na:

- a) *usklađivanje lokalnih AP za borbu protiv korupcije sa Strategijom,*
- b) *monitoring sprovođenja lokalnih AP,*
- c) *pripremu plana obuke prema potrebama jedinica lokalne samouprave,*

- d) sprovođenje eksterne revizije,*
- d) informisanje javnosti o radu Savjeta za zaštitu lokalne samouprave,*
- e) praćenje organizovanja javnih rasprava,*
- f) afirmisanje instituta „prazne stolice“;*
- g) unaprijeđenje saradnju građana i organa lokalne samouprave u oblasti borbe protiv korupcije.*

Najnoviji Akcioni plan za sprovođenje Strategije (2013. – 2014.) sadrži iste ove mjere u poglavlju „lokalna samouprava“ i dodatne u drugim oblastima, poput:

- a) precizirati nadležnost lokalnih samouprava u dijelu izvještavanja prema DIK-u o isplati sredstava političkim partijama.*
- b) izvještavati o isplati sredstava političkim partijama na lokalnom nivou,*
- c) unaprijediti kontrolu potrošnje sredstava koja su iz državnog i lokalnih budžeta opredijeljena za sufinansiranje sportskih organizacija, itd.*

DODATAK - Problemi prepoznati u aurum-u

2011. godine, dakle, tokom treće godine sprovođenja usvojenih lokalnih akcionih planova, u segmentu Vladine **Strategije reforme javne uprave u Crnoj Gori za period 2011. – 2016. (AURUM)**²⁷ koji se odnosi na lokalnu samoupravu navodi se „da su i dalje prisutni određeni nedostaci koje treba otkloniti u narednom periodu“. Među identifikovanim problemima su i brojna pitanja koja su tretirana lokalnim Akcionim planovima.

- *nedovoljna efikasnost u naplati sopstvenih prihoda lokalne samouprave i visok budžetski deficit, uz visok nivo zaduženosti na lokalnom nivou i neefikasno ili nenamjensko trošenje sredstava;*
- *neadekvatan sistem finansiranja lokalne samouprave;*
- *nedovoljna interna i eksterna kontrola finansijskog poslovanja lokalnih samouprava;*
- *nestimulativno funkcionisanje Egalizacionog fonda;*
- *nedovoljan nivo saradnje između lokalnih predstavnika i građana, kao i zapošljenih u lokalnim upravama i građana;*
- *nedovoljan nivo transparentnosti rada organa lokalne samouprave i uprave prema građanima i privredi;*
- *nedovoljan nivo razvoja sistema kvaliteta;*
- *neoptimalan broj zaposlenih u organima i službama lokalne samouprave;*
- *nedovoljna motivisanost zapošljenih;*
- *nizak nivo horizontalne i vertikalne komunikacije organa u okviru lokalnih samouprava;*
- *nedovoljni kapaciteti Zajednice opština i u jedinicama lokalne*

²⁷ Usvojena u martu 2011. godine.

samouprave u vođenju kadrovske politike;

- **nekoordinirane aktivnosti za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi i njihova nedovoljna usklađenost sa sektorskim akcionim planovima za borbu protiv korupcije;**
- ***razlike u pružanju javnih usluga i pristupu javnim uslugama od opštine do opštine, kao i sposobnost lokalnih samouprava da promovišu lokalni ekonomski razvoj;***
- *neplanski ekonomski razvoj u pojedinim lokalnim samoupravama;*
- *nedovoljna i netransparentna međuopštinska i prekogranična saradnja između jedinica lokalne samouprave;*
- *nedovoljno efikasan sistem inspekcijskog nadzora na lokalnom nivou;*
- ***nizak nivo kvaliteta pružanja usluga od strane lokalnih javnih službi;***
- *složene i skupe administrativne procedure i neekonomično djelovanje pojedinih organa lokalne uprave.*

DODATAK - Analiza funkcionisanja lokalne samouprave u Crnoj Gori

Aktivnostima jedinica lokalne samouprave u realizaciji mjera predviđenih Akcionim planom i Programom borbe protiv korupcije na lokalnom nivou²⁸ bavi se u Vladina Analiza funkcionisanja lokalne samouprave u Crnoj Gori usvojena 21. juna 2012. godine. U analizi se navodi da je „realizacija mjera iz akcionih planova za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi različita u jedinicama lokalne samouprave i zavisi od više faktora:

- spremnosti organa u jedinicama lokalne samouprave da realizuju utvrđene mjere i aktivnosti, a posebno od lica zaduženih za realizaciju aktivnosti iz akcionih planova;
- administrativnih kapaciteta u organima lokalne uprave;
- sprovedenih obuka lokalnih službenika;
- i obezbijedenih sredstava za realizaciju aktivnosti i za rad Komisija.»

Analiza, takođe, daje pregled i konačne podatke koji su dostavljeni Komisiji za praćenje realizacije akcionih planova, prema kojima, stepen realizacije mjera ostvaren u jedinicama lokalne samouprave u procentima iznosi:

1) Glavni Grad – Podgorica 88,8 %,
2) Prijestonica – Cetinje 50,00%,
3) Tivat 97,05%,
4) Bijelo Polje 96,10%,
5) Nikšić 89,8%,
6) Herceg Novi 82,92%,

²⁸ Poglavlje 9.2.1. Analize o funkcionisanju lokalne samouprave u Crnoj Gori.

7) Kotor 100%,
8) Andrijevića 87,5%,
9) Pljevlja 5,20%,
10) Budva 69,56%,
11) Danilovgrad 86,30%,
12) Plužine 66,70%,
13) Bar 67,80%,
14) Plav 54,54%,
15) Mojkovac, 53,33%,
16) Berane, 72,33%,
17) Kolašin, 66,00%,
18) Ulcinj 37,50% i
19) Rožaje 14,80%
20) Opština Šavnik nije dostavila podatke o realizaciji AP

Međutim, pažljivijom analizom podataka iz izvještaja o realizaciji aktivnosti iz pojedinačnih akcionih planova, može se uočiti da je izvještavanje neujednačeno, da podaci nijesu uporedivi zbog različitog ocjenjivanja opština onoga što je realizovano, pa su stoga ovako dobijeni finalni procenti neobjektivni i nepouzđani.

Primjer:

Iako je broj operativnih ciljeva i aktivnosti približno isti za sve opštine, u sumiranim prikazima realizovanih mjera javljaju se značajne razlike. Tako Glavni grad izvještava da su u Podgorici realizovane 4 aktivnosti u okviru prvog operativnog cilja prvog strateškog cilja, dok Opština Bijelo Polje za isti operativni cilj „prijavljuje“ 10 aktivnosti. Razlika je u tome što Glavni grad prijavljuje samo one aktivnosti na kojima je nosilac.

IZVORI:

1. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Glavnom Gradu Podgorica (2013.-2014.)
2. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Bar (2013.-2014.)
3. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Herceg Novi (2013.-2014.)
4. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Kotor (2013.-2014.)
5. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Mojkovac (2013.-2014.)
6. Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Opštini Nikšić (za 2014.)
7. Analiza funkcionisanja lokalne samouprave u Crnoj Gori (2012.)
8. Izvještaj o radu Komisije za praćenje realizacije Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Herceg Novi (2009.-2012.) za 2012. i prvu polovinu 2013. godine.
9. Izvještaj o radu komisije za praćenje realizacije Programa i Akcionog plana borbe protiv korupcije (2009.-2012.)
10. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj upravi za period januar-decembar 2012.
11. Izvještaj o sprovedenoj javnoj raspravi o Nacrtu Programa i Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Danilovgrad za period 2009.-2012. godine.
12. Izvještaj o sprovođenju borbe protiv korupcije na lokalnom nivou, Komisija za praćenje realizacije Akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi, oktobar 2013.
13. Model usklađenog akcionog plana za borbu protiv korupcije u lokalnoj samoupravi 2013.-2014, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Zajednica opština, OEBS
14. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Danilovgrad(2013.-2014.)

15. Nacrt Akcionog plan za borbu protiv korupcije u Prijestonici Cetinje (2013.-2014.)
16. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Budva(2014.)
17. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Kolašin(2013.-2014.)
18. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Plužine(2014.-2016.)
19. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Pljevlja (2013.-2014.)
20. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Rožaje(2013.-2014.)
21. Nacrt Akcionog plana za borbu protiv korupcije u Opštini Tivat(2013.-2014.)
22. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Danilovgrad (2009.-2012.)
23. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Tivat (2009.-2012.)
24. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Kotor (2009.-2012.)
25. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan borbe protiv korupcije u opštini Herceg Novi (2009.-2012.)
26. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Mojkovac (2009.-2012.)
27. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Budva (2009.-2012.)
28. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Kolašin (2009.-2012.)
29. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Prijestonici Cetinje (2009.-2012.)
30. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Rožaje (2009.-2012.)
31. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv

korupcije u opštini Plužine (2009.-2012.)

32. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Bar (2009.-2012.)

33. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u Glavnom Gradu Podgorica (2009.-2012.)

34. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za borbu protiv korupcije u opštini Pljevlja (2009.-2012.)

35. Strategija borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (2010.-2015.)

36. Program borbe protiv korupcije i Akcioni plan za sprovođenje Strategije borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala (2013.-2014.)

37. Strategija reforme javne uprave u Crnoj Gori za period 2011. – 2016. (AURUM)

Internet prezentacije:

1. Agencija za borbu protiv korupcije - Republika Srbija - <http://www.acas.rs/>
2. Biro za društvena istraživanja - <http://www.birodi.rs/>
3. Glavni grad Podgorica – www.podgorica.me
4. Opština Bar – www.bar.me
5. Opština Budva – <http://www.budva.me/mne>
6. Opština Danilovgrad – <http://danilovgrad.me/>
7. Opština Herceg Novi – <http://www.hercegnovi.me>
8. Opština Kolašin – <http://www.kolasin.me/>
9. Opština Kotor – <http://www.cg.opstinakotor.org/>
10. Opština Mojkovac – <http://www.mojkovac.me/>
11. Opština Nikšić – <http://www.niksic.me/>
12. Opština Plužine – <http://www.pluzine.me/>
13. Opština Pljevlja – <http://www.pljevlja.me/>
14. Opština Rožaje – www.rozaje.me
15. Opština Tivat – www.opstinativat.com
16. Prijestonica Cetinje – <http://www.cetinje.me/>
17. Zajednica opština Crne Gore - <http://www.uom.co.me/>

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-85591-44-0
COBISS.CG-ID 25848592

